

اسناد و مدارک ویژه شبیه خوانی در تکیه دولت

پدیدآورده (ها) : عناصری، جابر
کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: گنجینه اسناد :: زمستان 1373 - شماره 16
از 6 تا 10
آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/98615>

دانلود شده توسط : سارا سلطانی
تاریخ دانلود : 28/07/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [فوائین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

اسناد و مدارک ویژه شبیه‌خوانی در تکیه دولت

دکتر جابر عناصری

(استاد تعزیه‌شناسی دانشکده‌های هنری)

مدارک ویژه تعزیه‌خوانی را به دقت و پرهیز از خستگی در مدنظر داشته‌ام، ضمن تحقیق درباره اجرای تعزیه در تکیه دولت - عصر قاجار - به اسناد و مدارکی دست یافته‌ام که اطلاعات ارزنده‌ای در حیطه شبیه‌خوانی در آن تکیه و ذکر نام و نشان شبیه‌خوانان دوره ناصری و عنوان شبیه‌نامه‌ها را در بر دارد.

این اعلان‌های دستنویس نشان می‌دهد که حداقل از اول مُحَرَّم الحرام هر سال تا پایان ماه صفر الْمُطْفَر، تعزیه‌های مختلفی در تکیه دولت اجرا می‌شده است.

ضمن بررسی و مطالعه این اعلان‌ها، از روز و تاریخ اجرای تعزیه، نام مجلس شبیه‌خوانی و مشخصات شبیه‌خوانان تکیه دولتی با خبر می‌شویم و در می‌یابیم که برخی از هنرمندان عرصه قداست و عبادت - برای سال‌های مُتَمادی

نخستین برگ از این اعلان‌ها به سال ۱۲۹۸ هجری قمری مربوط است که یوم دوشنبه سیم مُحَرَّم الحرام (سنه

در صحنه نمایش مصیبت حاضر می‌شدند و «اجیر شرعی» درگاه آقا اباعبد... الحسین (ع) می‌گشتند (و از قراردادهای رسمی بی‌خبر بودند و گرفتن قرضه‌ای از زر را ننگ می‌دانستند و خود را سرسپار آستان اولیاء می‌شمردند و اگر هنری داشتند، هنر وقتی بود نه هنر فخری و گردن افراختن و... سعی داشتند که به دستخطی و دستنوشته‌ای، زمان اجرای نمایش مصیبت (= شبیه‌خوانی) را به اطلاع دلسوختگان حریم ستایش و نمایش و نیایش حضرت ربّانی برسانند.

جای تعجب است که اعلان‌های دستنویس ویژه شبیه‌خوانی بیادگار مانده از آن زمان، گوی سبقت از پوستره‌های رنگی نمایش‌های امروز می‌رُیابد.

راقم این سطور که سالهاست به عشق و کوشش، پژوهش در قلمرو هنر مُقَدَّس شبیه‌خوانی را تکلیف خود دانسته و گردآوری نسخ دستنویس تعزیه و اسناد و

بسیار هنگام، ضمن گلگشت و تماشا در حریم علم و هنر، انگشت حیرت به دندان عبرت می‌گیریم که چگونه روزگاری - آنهم در دوران دست‌تنگی اعجاب‌انگیزی در قاف کرم‌نای علم و هنر عیان ساخته و به یاری ذوق و شوق صاحب‌نظران پی‌ریا، هرگونه ابهام و ناآگاهی و عدم اطلاع از اجرای نمایش‌های شرعی و عُرفی، دورباش داده و به شیوه معقول اعلام گشته است که فلان روز در فلان تماشاخانه، پرده به روی مردم گشوده خواهد شد و یا در تکیه‌ای، مجلس سوگ گرانباری بر پا خواهد بود.

در روزگاری که چاپ پرشور و نشر و پخش پوستر مربوط به اجرای یک نمایش، بعد از اختتام نمایش به دست می‌رسد، جای عجب است که در گذشته‌های دوردست، در عصر سلطان کج کلاه قجر - ناصرالدین دوران - نه به همت او بلکه به شیدایی و دلسوختگی شبیه‌خوانان شیفته‌جان، آنان که به نذر مال و وقف جان

بزرگوار و دروغی از طایفه کربسینها از روی بنا ساخته شده است

جای تعجب است که اعلان‌های دستنویس ویژه شبیه‌خوانی بیادگار مانده از آن زمان، گوی سبقت از پوستره‌های رنگی نمایش‌های امروز می‌رُبايد.

۱۲۹۹ ه. ق.	یوم پنجشنبه دویم محرم الحرام سنه	۱۲۹۸ ه. ق.	تعزیه و ذاکران امام حسین (ع) و کاروان عشق [به کربلا و شهادت حُرین یزید ریاحی. توسط شبیه‌خوانان و ذاکران امام حسین (ع) - در تکیه دولت - خوانده شده است
تعزیه: بازار شام برگ نهم:	۱۲۹۹ ه. ق.	برگ دوم:	
یوم چهارشنبه هشتم محرم الحرام سنه	تعزیه: حجة الوداع و مُرخصی جناب مسلم.	یوم پنجشنبه ششم محرم الحرام سنه	
۱۲۹۹ ه. ق.	برگ ششم:	۱۲۹۹ ه. ق.	
تعزیه: دیر راهب و زن نصاری و دیر سلیمان و ورود به قتلگاه.	یوم شنبه چهارم محرم الحرام سنه	تعزیه: حضرت قاسم	
۱۲۹۹ ه. ق.	۱۲۹۹ ه. ق.	برگ سوم:	
تعزیه: دیر راهب و زن نصاری و دیر سلیمان و ورود به قتلگاه.	تعزیه: شهادت حضرت عباس (ع) و حبیب و بریر و ماجرای حفر خندق.	یوم جمعه هفتم محرم الحرام سنه	
برگ دهم:	برگ ششم:	۱۲۹۸ ه. ق.	
یوم پنجشنبه نهم محرم الحرام سنه	یوم یکشنبه پنجم محرم الحرام سنه	تعزیه: حضرت سلیمان و بلقیس و شهادت حضرت قاسم	
۱۲۹۹ ه. ق.	۱۲۰۰ ه. ق.	برگ سوم:	
تعزیه: شهادت حضرت مسلم و طفلان مسلم	تعزیه: شهادت حضرت علی اکبر (و گوشه‌ای از تعزیه ذبح اسمعیل).	یوم جمعه هفتم محرم الحرام سنه	
برگ یازدهم:	برگ هفتم:	۱۲۹۸ ه. ق.	
یوم جمعه دهم محرم الحرام سنه ۱۲۹۹	یوم دوشنبه ششم محرم الحرام سنه	تعزیه: دیر سلیمان و زن نصاری	
۱۲۹۹ ه. ق.	۱۲۹۹ ه. ق.	برگ چهارم:	
تعزیه: شهادت جناب سیدالشهدا با گُل فرستادن فاطمه صغری و درویش و حضرت موسی	تعزیه: شهادت حضرت قاسم (و گوشه‌ای از مجلس به چاه انداختن حضرت یوسف)	یوم چهارشنبه یکم محرم الحرام سنه	
برگ دوازدهم:	برگ هشتم:	۱۲۹۹ ه. ق.	
یوم پنجشنبه سیم محرم الحرام سنه	یوم سه‌شنبه هفتم محرم الحرام سنه	تعزیه: وفات حضرت رسول (ص) - مالک اشتر	
		برگ پنجم:	

تکبیر و کلاه

یا ابا عبد الله الحسین

عشره الجبار

تغزیه در پهلوان روزن ضاری

یوم جمعه

۱۳۰۲ هـ

ملا ابوالقاسم
حاج میرزا حسین
علی
میرزا آقا حسین
شهاب‌الدین
ملا ضراب
علی‌اکبر
ملا علی
جهانگیر
میرزا محمود
نقی
سید پروت
میرزا محمدعلی
میرزا اسمعیل
محمدحسن

شبهه حضرت سید جبار
شبهه علی‌اناب و سید خوافون
شبهه سکه
شبهه سلطان
شبهه وزیر پهلوان
شبهه فنا‌اللهی‌سند
شبهه درون دریم پهلوان
شبهه حضرت عقیقه
شبهه زام
شبهه وزیر پهلوان
شبهه پهلوان
شبهه عربی
شبهه روزن ضاری
شبهه کزیند نماز
شبهه میرزا علی
شبهه شریک‌زین (این سند استهدوی است)
شبهه ساریان (محمدجعفر) عیال (عاجل حسن) ناصر (اسدالله)

تکبیر و کلاه

یا ابا عبد الله الحسین

عشره الجبار

یوم جمعه

۱۳۰۲ هـ

تغزیه نهاده حضرت مسلم و طفلان مسلم

میرزا امام حسین کاشی
ملا علی
ملا میرزا عینی
جهانگیر بیگ
سید یوسف
کریم‌الدین
میرزا آقا جان
ملا ضراب
شهید حسین
حاج میر حسن
میرزا علی (اسدالله)

شبهه حضرت مسلم
شبهه زن مسلم
شبهه طفلان مسلم
شبهه مان
شبهه دیربان
شبهه سارث
شبهه زدمارت
شبهه کزیند نماز
شبهه ابن زیاد
شبهه غلام ابن زیاد
شبهه کویان
شبهه
شبهه
شبهه

شبهه خوانان با التفات به نقش آنان در صحنه مصیبت و در حریم تعزیه - این گنجینه نمایش‌های آیینی، مذهبی - نام و نشان برخی از شبهه‌خوانان را بیشتر در مدنظر قرار می‌دهد. مثلاً برزویگ کزازی - شمر خوان - و ملا ابوالقاسم کنی - امام خوان - و شعبان علی تفرشی - حُر خوان صاحب نام اعلان‌های ویژه شبهه‌خوانی در تکیه دولت شناخته شده‌اند. افزون بر این، ذکر اسامی زادگاه شبهه‌خوانان، مندرج در کنار نام و نام‌خانوادگی آنان، سهم ولایات مختلف

برگ پانزدهم: یوم سه‌شنبه هشتم محرم الحرام سنه ۱۳۰۲ هـ. ق. تعزیه: غارت کردن خیمه‌گاه و حوض کوثر و رفتن عبدا... بن یزدجرد به کربلا. متأسفانه برخی از این خبرنگارها بدست نیامد. امیدوارم به فتوت کسانی که اسنادی در این زمینه در اختیار دارند، تحریر برگزاری سایر مجالس تعزیه در تکیه دولت انجام گیرد. دقت و پژوهش در قلمرو اسامی

۱۳۰۲ هـ. ق. تعزیه: شهادت مسلم و پسران آن حضرت. برگ سیزدهم: یوم جمعه چهارم محرم الحرام سنه ۱۳۰۲ هـ. ق. تعزیه: ورود به کربلا و شهادت حُر برگ چهاردهم: یوم دوشنبه هفتم محرم الحرام سنه ۱۳۰۲ هـ. ق. تعزیه: عروسی سلیمان با بلقیس و شهادت قاسم

مرحمت اقتضای اقدس همایونی روحنا فداه دارند، چنانچه اراده علیه مبارکه علاقه گیرد به جناب عضدالملک امر و مُقرّر و فرمایند یک طاقنمایی را مُعین کنند شب یا روز هر وقت که صلاح شد به آنها اطلاع داده شود بیایند تکیه مبارکه را تماشا کنند. امر امر اقدس جهانمطاع همایونی روحنا فداه است.»

ناصرالدین شاه در حاشیه نامه، پاسخ می دهد:

«مشیرالدوله همین دستخط را به عضدالملک بدهید. یک طاقنما ارسال هم داده بودند ولی شب بود روز نمیشود. امسال هم شب قرار بدهد. زنبوری کشیده حاضر کنند بیایند تماشا کنند ولی روز نباشد شب باشد بی زنبوری هم نباشد.»

.....

انصاف باید داد که روزی مجموعه دلپذیری از شبیه نامه‌های قابل تأمل در صحن و سرای این تکیه به اجرا در می آمده است. الحق تکیه دولت هم با همه کاستی و کمی، حداقل در تهران، تنها تکیه‌ای بوده است که آبروی دنیای نمایش‌های آیینی - مذهبی محسوب می‌گشته و اعتباری داشته است.

تخریب این تکیه (بتاریخ ۱۳۲۷ شمسی) و عدم کوشش جهت تکیه‌ای مشابه برای اجرای نمایش‌های مذهبی و شبیه‌خوانی، اقدامی نابجا و غفلتی نابخشودنی است.

*: با تشکر از شاگرد گرانقدرم آقای محمدرضا نهودی - و مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی.

